

KS. WITOLD JANOCHA

SPÓŁDZIELNIE SOCJALNE WOBEC WYZWAŃ WSPÓŁCZESNOŚCI

SOCIAL COOPERATIVES TO FACE THE CHALLENGES OF MODERN TIMES

A b s t r a c t. In a world torn apart by inequality in income, access to the labour market, etc., it is difficult not to agree with the views of contemporary sociologists, who presented a vision of a society producing excluded people without opportunities for participation in mainstream social life. The idea of social cooperatives, is a sort of antidote to such a state of affairs. The cooperative ownership reinforces the need for mutual assistance, leads to socialization, tends to engage in cooperative activities. Thanks to the social cooperatives, many groups excluded has the ability to social and professional reintegration, becoming the owners of businesses and realistically affect their functioning.

Key words: social cooperative, social reintegration, vocational reintegration.

Nierówności w dochodach w Polsce i Europie są coraz większym problemem społecznym. Nieliczni zarabiają ogromne pieniądze, a zdecydowana większość musi zadowolić się minimalnymi dochodami, żyjąc na granicy ubóstwa lub wręcz w biedzie. Czynniki takie, jak bezrobocie, niskie dochody, słabe umiejętności, niepełnosprawność i dyskryminacja mogą przyczyniać się do społecznego wykluczenia, uniemożliwiając jednostkom partycypację w do-
brach społecznych, przyczyniając się do pogłębiania nierówności. Cenną rolę w aktywizacji osób wykluczanych pełnią spółdzielnie socjalne, które stosują

Ks. dr hab. WITOLD JANOCHA – dyrektor Instytutu Nauk o Rodzinie i Pracy Socjalnej, kierownik Katedry Integracji Społecznej Osób z Niepełnosprawnością, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: wjanocha@kul.lublin.pl

strategie biznesowe do realizacji celów społecznych. Wspólne przedsięwzięcia mają na celu prowadzenie działalności gospodarczej w duchu solidarności po to, aby wspierać swoich członków, jak również społeczność lokalną. W niniejszym artykule ukazane zostaną uwarunkowania, w jakich funkcjonują spółdzielnie socjalne, oraz możliwości reintegracyjne społecznej oraz zawodowej, jakie daje ustawa o spółdzielniach socjalnych.

CHARAKTERYSTYKA SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH

Spółdzielnia socjalna jest podmiotem ekonomii społecznej, czyli instytucją, która prowadzi działalność łączącą cele gospodarcze i społeczne. Członkowie spółdzielni tworzą dla siebie miejsca pracy, zapewniając dochód sobie i swoim rodzinom, a poprzez wspólne działania zmieniają siebie i środowisko, w którym żyją. W tym celu muszą ze sobą współpracować, ucząc się podtrzymywania więzi międzyludzkich, odnajdywania się w rolach społecznych. Zdobywają również umiejętności, które mogą w przyszłości pozwolić na usamodzielnienie zawodowe¹.

Powstanie spółdzielni socjalnej ma dwa podstawowe cele. Jednym jest wspólne prowadzenie przedsiębiorstwa, drugim włączenie spółdzielców w życie społeczne i zawodowe, odbudowanie ich umiejętności tworzenia i podtrzymywania relacji zarówno w pracy, rodzinie, jak i w szerszej grupie społeczności lokalnej. O szczególnym charakterze spółdzielni socjalnej decyduje typ osób, które mogą spółdzielnię założyć, jak również osobista praca członków jako podstawa działalności spółdzielni oraz cele społeczne, jakie musi sobie spółdzielnia stawiać².

Na Kongresie Międzynarodowego Związku Spółdzielców w Manchesterze w 1995 r. ogłoszono siedem zasad spółdzielczych, które stanowią podstawę ich funkcjonowania³. Pierwsza z zasad zakłada dobrowolne i otwarte członkostwo w spółdzielni, a osoby do niej przynależące mogą korzystać z ich usług, biorąc za nie jednocześnie odpowiedzialność. Druga zasada mówi o demokratycznej kontroli członkowskiej. Spółdzielnie są demokratycznymi

¹ *Spółdzielnia socjalna jako forma działalności gospodarczej*, Warszawa 2009, s. 5, wup.mazowsze.pl/.pdf (dostęp: 15.11.2013).

² <http://www.spoldzielniassocjalna.dti.pl/index.php/o-spodzielniach/co-to-jest-spodzielnia-socjalna> (dostęp: 12.11.2013).

³ *Karta Etyki Spółdzielczej*, Krajowa Rada Spółdzielcza, Warszawa 2003, s. 6.

organizacjami kontrolowanymi przez swoich członków, którzy aktywnie uczestniczą w określaniu swojej polityki i podejmowaniu decyzji. W spółdzielniach szczebla podstawowego członkowie mają równe prawa głosu (jeden członek – jeden głos), zaś spółdzielnie innych szczebli również zorganizowane są w sposób demokratyczny. Trzecia zasada zakłada ekonomiczne uczestnictwo członków. Członkowie uczestniczą w sposób sprawiedliwy w tworzeniu kapitału swojej spółdzielni i demokratycznie go kontrolują. Co najmniej część tego kapitału jest zazwyczaj wspólną własnością spółdzielni. Generowanie zysku nie jest podstawowym celem spółdzielni, jednak jeżeli są nadwyżki, to należy je przeznaczyć na rozwój spółdzielni lub na wspieranie innych dziedzin działalności, zatwierdzonych przez członków. Czwarta zasada mówi o autonomii i niezależności. Spółdzielnie są autonomicznymi organizacjami wzajemnej pomocy, kontrolowanymi przez swoich członków. Jeśli zawierają porozumienia z innymi organizacjami, to tylko na warunkach zapewniających demokratyczną kontrolę przez swoich członków oraz zachowanie autonomii. Piąta zasada zakłada kształcenie, szkolenie i informację. Spółdzielnie zapewniają możliwość kształcenia i szkolenia swoim członkom, osobom pełniącym funkcje przedstawicielskie z wyboru, menedżerom i pracownikom, tak aby mogli oni efektywnie przyczynić się do rozwoju swoich spółdzielni. Szósta zasada dotyczy współpracy między spółdzielniami. Spółdzielnie w najbardziej efektywny sposób służą swoim członkom i umacniają ruch spółdzielczy poprzez współpracę w ramach struktur lokalnych, krajowych, regionalnych i międzynarodowych. Zasada siódma zakłada troskę o społeczność lokalną. Spółdzielnie pracują na rzecz właściwego rozwoju społeczności lokalnych, w których działają, poprzez prowadzenie polityki zaaprobowanej przez swoich członków⁴.

Spółdzielnie należą do podmiotów prowadzących działalność społeczno-gospodarczą o szczególnym charakterze. Zachowanie w trakcie działalności wysokich norm moralnych i etycznych ma ogromne znaczenie. Spółdzielnie wymagają od pracowników i członków większej aktywności społecznej oraz świadomości spółdzielczych wartości i zasad postępowania oraz realizowanych zadań i celów⁵.

⁴ Tamże.

⁵ Tamże, s. 4-6.

UWARUNKOWANIA FUNKCJONOWANIA SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH

Świat, jaki budujemy, charakteryzuje się dużą niepewnością i asymetrią w wielu dziedzinach życia społeczno-gospodarczego. Rozwój oparty na wartościach materialnych i konsumpcyjnym modelu życia doprowadził do wielu poważnych zagrożeń. Pieniądz, który stał się celem samym w sobie, podzielił ludzi i świat na bogatych oraz nędzarzy⁶. W warunkach neoliberalizmu ludzie zostają obarczeni masowym bezrobociem, z którym sami muszą sobie radzić. Dokonuje się rozszczepienie naszego społeczeństwa na kurczącą się większość posiadających miejsca pracy i rosnącą mniejszość bezrobotnych, korzystających z wcześniejszej emerytury, pracujących od okazji do okazji, i tych, którzy w ogóle nie są w stanie wejść na rynek pracy⁷. Posługując się obrazem U. Becka, możemy powiedzieć, że autobus masowego bezrobocia zajęty jest przez grupę trwale bezrobotnych, która ukształtowała się przez zasiedzenie. Poza tym panuje ciągły ruch: jedni wsiadają, inni wysiadają⁸.

Zygmunt Bauman, analizując współczesne przemiany, zauważa, że dzisiejszy świat stał się wydajną i słabo kontrolowaną linią produkcyjną, wytwarzającą „ludzi-odpady” czy też inaczej „ludzi na przemiał”. Globalizacja wprowadziła w ruch ogromne masy ludzi, które pozbawiono szansy na lepsze życie, a nawet środków na przetrwanie biologiczne oraz społeczne. „Być zbędnym, to znaczy być nadliczbowym, niepotrzebnym, beużytecznym – niezależnie od tego, jaki rodzaj potrzeb i pożytków określa standard użyteczności i nieodzowności. Inni cię nie potrzebują; poradzą sobie równie dobrze – a nawet lepiej – bez ciebie”⁹. Zbędność oznacza „społeczną bezdomność”, z towarzyszącą jej utratą poczucia własnej wartości i sensu życia, odarcie z godności, wyrzucie z wiary w siebie, z wiary w to, że jest się potrzebnym i ma się własne miejsce w społeczeństwie¹⁰.

Ubóstwo jest uważane za jeden z głównych powodów sytuowania jednostek na marginesie życia społecznego. Podobnie postrzegane jest bezrobocie, zwłaszcza długotrwałe, skutecznie wypychające człowieka i jego rodzinę poza

⁶ A. D o m a g a l s k i, *Spółdzielczość odpowiedzią na kryzys*, Warszawa: „Spółdzielczość Polska” 2008, s. 1.

⁷ U. B e c k, *Spółczesność ryzyka. W drodze do innej nowoczesności*, Warszawa 2002, s. 136-137.

⁸ Tamże, s. 139.

⁹ Z. B a u m a n, *Życie na przemiał*, Kraków 2004, s. 25.

¹⁰ Tamże, s. 26-27.

nawias społeczeństwa. Praca jest we współczesnym świecie nie tylko sposobem utrzymania się przy życiu, ale i rodzajem instytucji wyznaczającej miejsce człowieka – i grupy – w tym społeczeństwie. Stała praca jest swobodnym „biletem wstępu” do świata zasobów, ale i do kluczowych instytucji porządku społecznego, ubezpieczeń zdrowotnych, emerytalnych i rentowych. Ujawniają się także nowe formy podziałów społecznych, związane chociażby z modelem dystrybucji dochodów. Zjawiskiem, którego w większej skali spodziewać się należy wkrótce także w Polsce, jest tzw. podzatrudnienie, czyli wykonywanie pracy niegwarantującej dochodów powyżej granicy ubóstwa¹¹.

Napawają niepokojem statystyki wskazujące, że w roku 2011 ok. 120 mln mieszkańców Unii Europejskiej (25% jej ludności) doświadczało różnych deficytów – tzn. braku środków finansowych, braku dostępu do dóbr materialnych czy też dostępu do pracy. Zasięg ubóstwa w 2011 r. dla Unii Europejskiej dotyczy 16,9% społeczeństwa, w Polsce – 17,7%, i to pomimo osiągnięcia kolejnych etapów rozwoju gospodarczego i społecznego¹².

REINTEGRACJA W RAMACH SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH

Uchwalenie ustawy o spółdzielniach socjalnych stało się jednym z elementów prowadzenia polityki społecznej mającej na celu ograniczenie marginalizacji i wykluczenia społecznego, a jednocześnie osiągnięcie jak największego poziomu spójności i integracji społecznej. Poprzez prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa spółdzielnia stanowi część systemu aktywnej integracji oraz zatrudnienia socjalnego, dając nowe możliwości znalezienia pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz zaliczanych do grupy osób o tzw. niskiej zatrudnialności¹³.

Zgodnie z art. 2 ust. 2 Ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 roku o spółdzielniach socjalnych, spółdzielnia działa na rzecz: „– społecznej reintegracji jej członków przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie

¹¹ <http://obserwatorium.cmsiko.pl/sites/default/files/2011-07-28-09-11-27.pdf> (dostęp: 11.11.2013).

¹² *Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020. Nowy wymiar aktywnej integracji*, Warszawa 2013, s. 4.

¹³ B. Godlewska - Bujok, C. Miżewski, *Ustawa o spółdzielniach socjalnych. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 13.

i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu; oraz – zawodowej reintegracji jej członków, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku”. Cytowany przepis ma zasadniczo charakter imperatywny. Działanie na rzecz społecznej i zawodowej reintegracji członków spółdzielni jest zadaniem o charakterze obligatoryjnym, odnoszącym się wyłącznie do członków spółdzielni. Stanowi to jeden z istotnych elementów konstytuujących spółdzielnię socjalną. Zgodnie z Deklaracją Spółdzielczej Tożsamości Międzynarodowego Związku Spółdzielczego: „Spółdzielnie opierają swoją działalność na wartościach samopomocy, samoodpowiedzialności, demokracji, sprawiedliwości i solidarności”¹⁴. Tym samym reintegracja społeczna i zawodowa stanowi wypełnienie ideowego przesłania funkcjonowania spółdzielni.

O reintegracji społecznej w spółdzielni socjalnej można mówić co najmniej w dwóch aspektach: aspekt „wewnętrzny” – wynikający ze struktury samej spółdzielni, dzięki zachowaniu zasady „jeden głos–jedna decyzja” ważne staje się zarówno wyrażanie własnego stanowiska, jak i uwzględnianie stanowisk innych osób; aspekt „zewnętrzny”, który można wyróżnić ze względu na istnienie funduszu społecznego. Członkowie spółdzielni decydują wspólnie o przeznaczeniu nadwyżki bilansowej na realizację działań mających na celu reintegrację społeczną¹⁵.

Pojęcie reintegracja zawodowa jest węższe w stosunku do pojęcia reintegracja społeczna, co zdaje się być uzasadnione pojemnością samego pojęcia praca, wpisującego się w obszary życia społecznego jako jedna z istotnych płaszczyzn egzystencji człowieka w cyklach jego życia. Ustawodawca definiuje pojęcie reintegracja zawodowa jako działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie, u osoby uczestniczącej w zajęciach w centrum integracji społecznej i klubie integracji społecznej, zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy¹⁶. Reintegracja zawodowa członków spółdzielni przyczynia się do osiągnięcia dwóch zasadniczych celów: zyskania

¹⁴ Deklaracja Spółdzielczej Tożsamości została przyjęta przez Jubileuszowy Kongres Międzynarodowego Związku Spółdzielczego w Manchesterze w dniach 20-22 września 1995 r., <http://krs.org.pl> (dostęp: 15.11.2013).

¹⁵ A. S o b o l (red.), *Spoleczne aspekty działalności spółdzielni socjalnych*, Warszawa 2009, s. 20.

¹⁶ A. Ż u k i e w i c z, *Bezrobocie i bezrobotni – reintegracja społeczna i zawodowa*, w: J. S t a r ę g i - P i a s e k (red.), *Ekonomia społeczna, perspektywa rynku pracy i pomocy społecznej*, Warszawa 2007, s. 97.

bądź zaktualizowania kwalifikacji zawodowych członków spółdzielni, co wiąże się ze zwiększeniem profesjonalizmu oraz efektywności działania samej spółdzielni. Dzięki przeznaczeniu środków na różnego typu kursy zawodowe, szkoły pozwalające uzyskać tytuł zawodowy czy szkolenia zawodowe, członkowie spółdzielni mają coraz większy zasób instrumentów, stając się tym samym bardziej atrakcyjni na rynku pracy¹⁷.

Przyjęte definicje zarówno reintegracji społecznej, jak i reintegracji zawodowej są wyrazem prawnego spojrzenia na rzeczywistość społeczną w kontekście relacji formalnoprawnych. Przyjmując jednak społeczno-pedagogiczną perspektywę postrzegania procesów reintegracji społecznej i reintegracji zawodowej, można zaproponować odpowiednie rozumienie obu pojęć: reintegracja społeczna będzie procesem, który obejmuje wszelkie działania zmierzające do przeciwdziałania procesom marginalizacji i wykluczenia społecznego oraz odzyskania statusu pełnoprawnego i odpowiedzialnego swych obowiązków, a także praw podmiotowych obywatela. W drodze kształcenia kompetencji społecznych oraz kształtowania postaw i systemu wartości zorientowanego na aktywny udział w życiu środowiska lokalnego i ponadlokalnego, osoba, rodzina lub grupa społeczna nabędzie niezbędnej wiedzy i umiejętności wzmacniających więzi społeczne oraz świadomość tożsamości i identyfikację z rzeczywistością określonego czasu i przestrzeni. Działania tego typu prowadzą do odbudowy poczucia własnej wartości oraz szacunku dla godności osoby ludzkiej¹⁸.

Możliwość prowadzenia działalności oświatowo-kulturalnej przez spółdzielców na rzecz członków spółdzielni oraz ich środowiska lokalnego przewiduje art. 2 ust. 3 ustawy o spółdzielniach socjalnych. „Celem spółdzielni jest zaspokajanie kulturalnych i oświatowych potrzeb członków spółdzielni i ich otoczenia lokalnego. Dla osiągnięcia tego celu spółdzielnia organizuje różne przedsięwzięcia o charakterze kulturalno-oświatowym”¹⁹. Działalność taką można przykładowo realizować poprzez organizowanie: zajęć w stałych lub czasowych sekcjach zainteresowań członków spółdzielni i ich rodzin; imprez plenerowych – poprzez imprezy dla środowiska spółdzielczego lub wspólne, wraz ze społecznością lokalną; działalności kulturalnej – poprzez zakup biletów na imprezy artystyczne, kulturalne, rozrywkowe i sportowe

¹⁷ *Spoleczne aspekty działalności spółdzielni socjalnych*, s. 22.

¹⁸ Ż u k i e w i c z, *Bezrobocie i bezrobotni – reintegracja społeczna i zawodowa*, s. 97-98.

¹⁹ *Spoleczne aspekty działalności spółdzielni socjalnych*, s. 23.

oraz zakup sprzętu sportowego do wspólnego użytku; zajęć edukacyjnych i szkoleniowych; działalności sportowej i turystycznej – poprzez organizowanie zajęć sportowych, wycieczek turystycznych; inicjowanie działań społecznych – m.in. poprzez współpracę z młodzieżą, tworzenie spółdzielni uczniowskich²⁰.

Ważnym obszarem aktywności spółdzielni socjalnej jest działalność społecznie użyteczna w sferze zadań publicznych, określonych w art. 2 ust. 3 ustawy o spółdzielniach socjalnych. Działalność pożytku publicznego to „działalność, której nie będzie można uznać jako wyłącznie gospodarczo użytecznej, przydatnej z punktu widzenia interesu ogólniejszego niż partykularny interes założycieli danej organizacji lub członków jej organów, a w przypadku organizacji o charakterze korporacyjnym – także jej członków”²¹. Ustawa o działalności pożytku publicznego obejmuje zadania w zakresie: pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób; działalności charytatywnej; podtrzymywania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej; działalności na rzecz mniejszości narodowych; ochrony i promocji zdrowia; działania na rzecz osób niepełnosprawnych; promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy, zagrożonych zwolnieniem z pracy; upowszechniania i ochrony praw kobiet oraz działalność na rzecz równych praw kobiet i mężczyzn; działalności wspomagającej rozwój gospodarczy, w tym rozwój przedsiębiorczości; działalności wspomagającej rozwój wspólnot i społeczności lokalnych; nauki, edukacji, oświaty i wychowania; krajoznawstwa oraz wypoczynku dzieci i młodzieży; kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i tradycji; upowszechniania kultury fizycznej i sportu; ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego; porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz przeciwdziałania patologiom społecznym; upowszechniania wiedzy i umiejętności na rzecz obronności państwa; upowszechniania i ochrony wolności i praw człowieka oraz swobód obywatelskich, a także działań wspomagających rozwój demokracji; ratownictwa i ochrony ludności; pomocy ofiarom katastrof, klęsk żywiołowych, konfliktów zbrojnych i wojen w kraju i za granicą; upowszechniania i ochrony praw konsumentów; działań na rzecz

²⁰ B. Godlewska - Bujok, C. Miżejewski, *Ustawa o spółdzielniach socjalnych*, s. 21.

²¹ H. Izdebski, *Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Komentarz*, Warszawa 2003, s. 18.

integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społeczeństwami; promocji i organizacji wolontariatu; działalności wspomagającej technicznie, szkoleniowo, informacyjnie lub finansowo podmioty realizujące powyższe działania²².

Wyróżnienie działalności pożytku publicznego jest ważne o tyle, że nie jest ona traktowana jako działalność gospodarcza. Ustawodawca wprowadził kategorie odpłatnej i nieodpłatnej działalności pożytku publicznego. Statutowa działalność socjalna w części obejmującej działalność w zakresie społecznej i zawodowej reintegracji oraz w zakresie działalności społecznej, oświatowo-kulturalnej na rzecz członków i środowiska lokalnego, a także działalność społecznie użyteczna w sferze zadań publicznych (art. 2 ust. 3 ustawy) nie jest działalnością gospodarczą, mimo że może być odpłatna lub nieodpłatna²³.

*

Wielu ekonomistów twierdzi, że jedynie prywatyzacja stanowi istotny bodziec dla rozwoju rynku kapitałowego. Proces ten w rzeczywistości pogłębia rozwarstwienie społeczne, a szansą na choćby niewielkie zrównoważenie istniejących dysproporcji jest własność spółdzielcza. Własność prywatna w gospodarce neoliberalnej prowadzi do monopolizacji władzy nad tymi, którzy nie są właścicielami, a więc podważane są zasady demokracji, życia gospodarczego i społecznego. W świecie rozdartym przez nierówności w dochodach, wykształceniu, dostępie do rynku pracy trudno nie zgodzić się ze współczesnymi socjologami, którzy ukazują wizję społeczeństwa produkującego ludzi wykluczonych, pozbawionych możliwości udziału w głównym nurcie życia społecznego. Obawa przed utratą pracy wyrabia u ludzi egoistyczne zachowania, postawy nieliczenia się z drugim człowiekiem. Idea spółdzielni socjalnych stanowi swego rodzaju antidotum na taki stan rzeczy. Własność spółdzielcza wzmacnia potrzebę wzajemnej pomocy, prowadzi do uspołecznienia człowieka, skłania do angażowania się we wspólne działania. Powoduje też, że wzmacniane są w jednostce ideały, które podnoszą osobę na wyższy poziom rozwoju duchowego. Prowadzi to do postawy społecznego indywidualizmu, a więc rozwoju cech indywidualnych, z uwzględnieniem tego, że

²² Art. 4 ust. 1 Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

²³ B. Godlewska - Bujok, C. Miżewski, *Ustawa o spółdzielniach socjalnych*, s. 75.

mamy także obowiązki wobec innych ludzi. Taka postawa jest przeciwwagą dla bezwzględnej rywalizacji, dla pędu za sukcesem kosztem drugiego człowieka; jest powrotem do ideałów solidarności międzyludzkiej i odpowiedzialności za los drugiego człowieka.

BIBLIOGRAFIA

- B a u m a n Z., *Życie na przemiał*, Kraków 2004.
- B e c k U., *Spółczeństwo ryzyka. W drodze do innej nowoczesności*, Warszawa 2002.
- Deklaracja Spółdzielczej Tożsamości, <http://krs.org.pl> (dostęp: 15.11.2013).
- D o m a g a l s k i A., *Spółdzielczość odpowiedzią na kryzys*, Warszawa: „Spółdzielczość Polska” 2008.
- G o d l e w s k a - B u j o k B., M i ż e j e w s k i C., *Ustawa o spółdzielniach socjalnych. Komentarz*, Warszawa 2012.
- I z d e b s k i H., *Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Komentarz*, Warszawa 2003.
- Karta Etyki Spółdzielczej, Krajowa Rada Spółdzielcza, Warszawa 2003.
- Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020. Nowy wymiar aktywnej integracji, Warszawa 2013.
- S o b o l A. (red.), *Społeczne aspekty działalności spółdzielni socjalnych*, Warszawa 2009.
- Spółdzielnia socjalna jako forma działalności gospodarczej, Warszawa 2009, wup.mazowsze.pl/pdf (dostęp: 15.11.2013).
- S t a r ę g i - P i a s e k J. (red.), *Ekonomia społeczna, perspektywa rynku pracy i pomocy społecznej*, Warszawa 2007.
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych.
- Ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.
- Ż u k i e w i c z A., *Bezrobocie i bezrobotni – reintegracja społeczna i zawodowa*, w: J. S t a r ę g i - P i a s e k (red.), *Ekonomia społeczna, perspektywa rynku pracy i pomocy społecznej*, Warszawa 2007, s. 86-101.

Strony internetowe

- wup.mazowsze.pl/pdf (dostęp: 11.11.2013).
- www.spoldzielniassocjalna.dti.pl/index.php/o-spodzielniach/co-to-jest-spodzielnia-socjalna (dostęp: 12.11.2013).
- <http://obserwatorium.cmsiko.pl/sites/default/files/2011-07-28-09-11-27.pdf> (dostęp: 11.11.2013).

SPÓŁDZIELNIE SOCJALNE
WOBEK WYZWAŃ WSPÓŁCZESNOŚCI

S t r e s z c z e n i e

W świecie rozdartym przez nierówności w dochodach, dostępie do rynku pracy itp. trudno nie zgodzić się z poglądami współczesnych socjologów, którzy prezentują wizję społeczeństwa produkującego ludzi wykluczonych, pozbawionych możliwości udziału w głównym nurcie życia społecznego. Idea spółdzielni socjalnych stanowi swego rodzaju antidotum na taki stan rzeczy. Własność spółdzielcza wzmacnia potrzebę wzajemnej pomocy, prowadzi do uspołecznienia jednostki, skłania do angażowania się we wspólne działania. Dzięki spółdzielniom socjalnym wiele grup wykluczonych ma możliwość reintegracji społecznej i zawodowej, stając się właścicielami przedsiębiorstw i realnie wpływając na ich funkcjonowanie.

Słowa kluczowe: spółdzielnia socjalna, reintegracja społeczna, reintegracja zawodowa.